

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра банківської справи

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

Транспарентність управління ризиками банків та шляхи підвищення її рівня

Студентки 2 курсу 7м групи
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»
спеціалізації «Управління банківським
бізнесом»

Лапчай Карини
Володимирівни

Науковий керівник
д-р екон. наук,
професор

Шульга Наталія
Петрівна

Гарант освітньої програми
д-р екон. наук,
професор

Шульга Наталія
Петрівна

Київ – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРАНСПАРЕНТНОСТІ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ БАНКІВ	6
РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА РИЗИКІВ ТА ЇХ ТРАНСПАРЕНТНОСТІ ПО БАНКАХ УКРАЇНИ	14
2.1. Аналіз ризиків АТ«ПУМБ» та вітчизняної банківської системи	14
2.2. Дослідження рівня прозорості управління ризиками АТ«ПУМБ» та його конкурентів	21
РОЗДІЛ 3. ВПРОВАДЖЕННЯ ЗАХОДІВ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ТРАНСПАРЕНТНОСТІ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ БАНКІВ УКРАЇНИ НА ОСНОВІ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ	30
3.1. Прозорість управління ризиками у зарубіжних банках	30
3.2. Забезпечення зростання рівня прозорості управління ризиками у вітчизняних банках	34
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність дослідження. На сьогоднішній день поширення пандемії може мати фатальні негативні наслідки для банківського бізнесу України. В превентивних цілях, Національний банк впровадив систему антикризових заходів на період карантину в країні і регулярно інформує громадськість про перебіг подій в економіці через цифрові канали, а також ЗМІ. Всі ці заходи допомагають пом'якшити негативний вплив на громадян і банківський бізнес в цілому та забезпечать якісну і безперебійну роботу банківської системи. Однак, банки функціонують в ринковому середовищі і діють як комерційні структури, що характеризуються ймовірністю банкрутства, не відомій його клієнтам, а отже має місце конкурентна інформаційна протидія банків в боротьбі за клієнтську базу. За цих умов оцінити фінансову стійкість банків тільки на підставі фінансових показників є недостатнім. Вкрай важливою стає прозорість управління ризиками банків в оцінюванні фінансової стійкості банків.

Прозорість управління ризиками банків висвітлено у роботах таких авторів, як: К. Мельника [1], С. Моїсєєва [2], І. Івасіва [30], А. Хьюїтінена, Т. Такало[48], С. Кагхрама, А. Фунга [49], А.Буряка, К. Вяхірева [52] та інших. Вивчення праць вказаних науковців дозволяє ґрунтовно підійти до дослідження даної теми.

Метою дослідження є розкриття теоретичних та методичних положень прозорості управління ризиками банків, а також розробка пропозицій щодо підвищення її рівня в банківських установах.

Для досягнення цієї мети були сформульовані такі **завдання**:

- провести огляд літературних джерел та обґрунтувати необхідність і сутність прозорості управління ризиками банків;
- провести аналіз ризиків АТ«ПУМБ» та вітчизняної банківської системи;
- дослідити рівень прозорості управління ризиками АТ«ПУМБ» та його конкурентів;

- охарактеризувати транспарентність управління ризиками у зарубіжних банках;

- охарактеризувати забезпечення зростання рівня транспарентності управління ризиками у вітчизняних банках.

Об'єктом дослідження є транспарентність управління ризиками АТ «ПУМБ», а **предметом дослідження** – теоретико-методичні та практичні аспекти транспарентності управління ризиками банків.

Методи дослідження. Теоретико-методичну основу дослідження становлять наукові праці, рекомендації Базельського комітету та нормативні документи НБУ з питань транспарентності діяльності банків. В основу дослідження покладено загальнонаукові та спеціальні методи пізнання: абстрактно-логічний – для аналізу фахової літератури, теоретичного узагальнення й формування висновків щодо сутності транспарентності ризиків діяльності банку та напрямків її розширення; декомпозиції – для розкриття мети дослідження та постановки завдань; методи аналізу та синтезу – для дослідження рівня транспарентності банків України.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі і нормативні акти з питань транспарентності діяльності банків; офіційні дані Національного банку України; аналітичні огляди рейтингових агентств Standard&Poor's, IBI-Rating, Кредит-Рейтинг; рекомендації Базельського комітету, фінансова звітність банків; монографічні дослідження та наукові публікації з досліджуваної проблеми.

Практичне значення одержаних результатів. Отримані результати можуть бути використані Національним банком України при внесенні змін та доповнень до Постанови №373 «Про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України» від 24.10.2011 р.

Особистий внесок магістра. Випускна кваліфікаційна робота є самостійним завершеним дослідженням автора.

Публікації. Окремі результати дослідження знайшли відображення в науковій статті: Лапчай К. В. Транспарентність управління ризиками банків та

шляхи підвищення її рівня//Фінансові установи в умовах глобальних дисбалансів: зб.наук. ст.. студ. / відп. Ред.. Н. П. Шульга. – Київ. Нац.. торг.-екон. Ун-т,2021. – 386с.(С.89-93).

Обсяг та структура роботи. Робота складається з 3 розділів, вступу, висновків, списку використаних джерел та додатків. Обсяг роботи складає 42 сторінки. В роботі представлено 7 таблиць, 2 додатки та використано 55 наукових джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРАНСПАРЕНТНОСТІ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ БАНКІВ

У сучасному світі банкам доводиться протистояти безлічі різних викликів і перебувати в умовах жорсткої конкуренції. Все це надає безпосередній вплив на діяльність банків, і змушує концентрувати всі ресурси і використовувати їх з максимальною ефективністю.

У цих умовах кожен день виникають проблеми ліквідності, достатності капіталу та інших ризиків. Сильного впливу надає наявність зовнішніх чинників, яким доводиться протистояти і оперативно реагувати для нівелювання сформованих ризиків [1].

Управління ризиками в банківській сфері є одним з найважливіших чинників стійкості всієї банківської та економічної системи країни. Порядок і нормативи оцінки ризиків регламентується положеннями Національного банку України, і підлягають виконанню всіма без виключення комерційними банками, які здійснюють свою діяльність на території України[2].

В процесі своєї діяльності, банкам доводиться постійно стикатися з безліччю різних ризиків, які так чи інакше можуть привести до фінансових втрат, аж до відкликання ліцензії, і як наслідок – банкрутства банку. Саме тому транспарентності управління ризиками в банківській системі приділяється підвищена увага, як з боку Національного банку, так і з боку міжнародних співтовариств, тому що в глобальному світі фінансові взаємини тісно пов'язані між собою, і залучаючи іноземні інвестиції для розвитку національної економіки, важливо забезпечити їх збереження і зворотність[3].

Можна відзначити, що область управління ризиками в банківській сфері регулюється на різних рівнях: міжнародному – таких як виконання нормативів Базеля; на рівні країни – виконання нормативів національного банку України; і локальному – виконання внутрішніх положень та нормативів самого банку для управління банківськими ризиками[4].

За своєю природою ризик – це ймовірність виникнення несприятливих подій, настання яких неможливо точно спрогнозувати, яке здатне завдати шкоди або призвести до фінансових втрат. Оскільки ризик є ймовірністю за своєю суттю, то можна прийти до висновку, що він існує завжди з тією або іншою часткою ймовірності. Управління ризиками в банківській сфері завжди зводиться до оцінки ймовірності настання несприятливих подій та вжиття заходів щодо зниження або запобігання настання цих подій, щоб уникнути фінансових втрат [4,5].

Управління ризиками прямо впливає на реалізацію фінансової політики банку, оскільки торкається всіх її аспектів в процесі функціонування діяльності банку, такі як: вплив на депозитну, кредитну, інвестиційну, процентну, фондову, дивідендну політику, і політику управління власним капіталом.

Діяльність банків безпосередньо пов'язана з ризиками, як внутрішніми так і зовнішніми, і це тільки основні ризики, з якими доводиться стикатися в банківській галузі. Оскільки усі ризики безпосередньо пов'язані з погіршенням фінансового становища кредитної організації, то при виникненні будь-якої несприятливої події, кредитна організація повинна бути готова забезпечити достатність капіталу і нормальне функціонування організації, для цього необхідно оцінити ймовірність виникнення тієї чи іншої події і оцінити ступінь його впливу, і прийняти заходи для нівелювання наслідків несприятливих подій від ризиків. Для цього банк зобов'язаний розробляти політику управління ризиками. Управління ризиками в комерційному банку є однією з основних завдань в його функціонуванні [5,6].

Тому головною метою транспарентності управління ризиками банків є забезпечення достовірної і повної інформації, яка дозволяє споживачам фінансових послуг і наглядовим органам правильно оцінити фінансовий стан і результати діяльності банку, структуру його ризиків і методи управління ними[6].

Під транспарентністю (англ. Transparent від лат. trans – прозорий, наскрізь + pareo – бути очевидним. – прозорість, зрозумілість, чесність) розуміється

рівень відкритості діяльності банку, який досягається в ході розкриття інформації [9].

Розкриття інформації являє собою розголошення відомостей про структуру організації, ризик-менеджменті, про фінансову діяльність банку і її результатах. Виняток становить конфіденційна інформація, що містить комерційну і банківську таємницю[8].

Теоретичні дослідження, проведені закордоном, свідчать про те, що транспарентність управління ризиками банків забезпечує[10]:

- ефективний розподіл ресурсів на фінансовому ринку за рахунок усунення інформаційної асиметрії;
- зниження частоти банківських криз і витрат, пов'язаних з їх подоланням;
- швидке відновлення проблемних банків в пост-кризовий період;
- підтримка високої ринкової дисципліни та культури банківської справи.

У той же час з транспарентністю управління ризиками банків пов'язаний ряд негативних моментів:

- ризик дестабілізації банку при першому розкритті інформації;
- прозорі банки в порівнянні з закритими можуть бути більш схильні до паніки вкладників;
- курси акцій транспарентних банків більш волатильні;
- транспарентність банківського сектора стимулює процес прямого виходу позичальника на фінансовий ринок і усунення з ринку посередника [11, 12].

Середньостатистичний український банк в своїх інформаційних матеріалах наводить відомості про:

- власників банку (без вказівки кількісного розподілу часток в капіталі банку);
- керівництво, складі ради директорів і правління банку;
- пріоритетні напрямки діяльності банку (частково);
- структури доходів банку за джерелами;

- рівень достатності капіталу, розміром резервів на покриття сумнівних позик та інших активів, завірені аудитором[13,14].

Як правило, в тіні залишається інформація, що містить такі відомості:

- ступінь впливу на банк власників, що мають не менше 5% голосів, або кількісний розподіл часток у капіталі банку;
- опис діяльності банку в розрізі сегментації клієнтської бази по галузям;
- структура зобов'язань банку, зокрема термінова і валютна структура вкладів;
- активи банку (інформацію про них можливо отримати тільки з офіційного балансового звіту);
- позабалансові зобов'язання (обумовлюються лише у формальній звітності, структура гарантій невідома);
- ступінь ризику поширення фінансової кризи на даний банк, оскільки консолідована група або афілійовані організації не розкриваються;
- про специфічні ризики банківської організації, про управління ризиками, методами їх оцінки (вільний доступ до цієї інформації – одне з найважливіших) [15].

Таким чином, рівень розкриття інформації стандартного українського банку становить 38% від максимального. Підвищення прозорості можливе, але, перш за все, за рахунок оприлюднення відомостей про управління ризиками банку, активні і пасивні операції, а також про корпоративну структуру[16].

Існують також і різні фактори, що впливають на збільшення рівня банківської транспарентності. До них відносяться:

- солідний вік банку;
- розмір банку;
- наявність єдиного власника;
- показник капіталу банку;
- обсяг залучених ресурсів;
- участь в системі страхування вкладів [18].

Чим більший об'єм працюючих активів банку, тим вище має бути його транспарентність управління ризиками. У міру зростання відкритості банку довіра клієнтів до нього зростає, що дозволяє нарощувати активи. Аналогічний висновок був отриманий і за показником капіталу банку. Великий банк з високою капіталізацією володіє прозорістю і відкритістю для ринкового спостерігача. розкриття інформації банком полегшує йому доступ до ринку капіталу і дозволяє залучити диверсифікований склад акціонерів[17].

В ході дослідження ми з'ясували, що транспарентність управління ризиками банків сприяє зміцненню довіри до українського банківського сектора з боку інвесторів, кредиторів і вкладників.

У зв'язку з ускладненням архітектури фінансових й товарних ринків й постійним розвитком процесів глобалізації та концентрації банківського капіталу, найбільш актуальною й такою, що викликає дослідницький інтерес є проблема забезпечення транспарентності діяльності банків в цілому та процесом управління їх ризиків, зокрема. Підтримка належного рівня транспарентності управління ризиків банків сприяє підвищенню рівня довіри до них з боку суб'єктів ринку, а отже надає їм можливість суттєво розширювати обсяг клієнтської бази й відповідно нарощувати величину прибутків[18].

Національний банк України, враховуючи міжнародні стандарти транспарентності й практику закордонних банків в цій сфері, також розробив ряд законодавчих документів, в яких регламентовано перелік інформації про ризики, що банки в обов'язковому порядку повинні оприлюднювати в складі офіційної фінансової звітності, й порядок її розкриття [17].

Однак, не дивлячись на підвищену увагу наглядових органів до рівня транспарентності банків, досі не розроблено єдиної методики оцінки рівня транспарентності управління ризиками їх діяльності. Існуючі підходи, які базуються на дослідженнях науково-дослідних інститутів або рейтингових агентств, з одного боку, є надто загальними й неадаптованими до специфіки національного законодавства, що регулює питання розкриття вітчизняними

банками інформації про ризики їх діяльності в офіційних джерелах. З іншого боку, якщо в окремих методиках й враховується факт та повнота розкриття банками інформації про ризики їх діяльності при визначенні загального рівня їх транспарентності, підходи до оцінки є надто поверхневими й передбачають лише аналіз розкриття даних за основними статтями балансу, що пов'язані з певними видами ризику. Важливим з практичної точки зору є розробка комплексної методики оцінки рівня транспарентності управління ризиками діяльності вітчизняних банків, яка б враховувала як національні, так і міжнародні вимоги до переліку інформації, що в обов'язковому порядку має розкриватися банками в офіційних джерелах.

Поряд з цим в роботах науковців поняття транспарентності діяльності банків розглядається відносно вузько й недостатньо уваги приділяється аналізу її ризик-складової. До того ж в наукових працях зарубіжних й вітчизняних авторів детально не висвітлюються підходи до оцінки рівня транспарентності управління ризиками діяльності банків, що є невід'ємною складовою підтримки високого рівня їх транспарентності й розробки ефективних важелів впливу на них у разі порушення встановлених вимог до розкриття банками інформації про ризики, на які вони наражаються [15].

У зв'язку з актуалізацією питання впровадження міжнародних стандартів транспарентності діяльності банків в цілому та управління їх ризиками, на основі модифікації місцевого законодавства в цій сфері, важливим й таким що викликає дослідницький інтерес постає питання необхідності розробки комплексної системи оцінки рівня транспарентності вітчизняних банків [16].

Проведений аналіз існуючих методик оцінки транспарентності діяльності банків дає підстави виділити серед них дві основні групи, а саме такі, що використовуються для аналізу повноти та якості розкриття інформації на рівні центральних банків та транспарентності банків в цілому [17]. Кожна з цих методик передбачає розрахунок індексу транспарентності, який представляє собою процентне співвідношення між сумою балів, які отримав банк за результатами оцінки рівня розкриття ним інформації на базі визначених джерел

та максимальною кількістю балів, що може бути отримана банком відповідно до конкретної методики[18].

Рівень складності кожної з проаналізованих методик суттєво різняться між собою. Так, деякі з них передбачають врахування великої кількості критеріїв для оцінки рівня транспарентності діяльності банків з визначенням вагових коефіцієнтів для кожного з них, інші – проведення простих розрахунків без застосування суттєвих математичних перетворень, що з однієї сторони, не потребує великих затрат часу, однак при цьому не дозволяє точно оцінити рівень транспарентності банку й ускладнює використання суб'єктами ринку отриманих значень індексу для прийняття зважених економічних рішень [19]. Узагальнення існуючих методик оцінки рівня транспарентності діяльності банків в цілому та їх ризиків зокрема з визначенням переваг і недоліків кожної з них наведено у додатку А [20].

Слід зауважити також, що серед методик можна виділити такі, що базуються на дослідницьких оцінках, розроблених на рівні наукових інститутів або спеціальних груп й структурних комітетів в межах регулятивних органів та ті, що передбачають оцінку рівня транспарентності діяльності банків на комерційній основі міжнародними й національними рейтинговими агентствами [21].

При цьому використання першої групи методик для визначення рівня транспарентності банків стикається з низкою проблем, серед яких можна зазначити наступні [22]:

- суб'єктивний підхід у формуванні критеріїв та припущень для розрахунку індексу транспарентності банків, оскільки інформаційні блоки, розкриття даних за якими оцінюється, прямо непов'язані з офіційними вимогами наглядових органів на національному та міжнародному рівнях й формуються виключно з позиції важливості цієї чи іншої інформації для автора методики;

- поверхневий характер оцінки, оскільки в дослідницьких методиках критерії, за якими здійснюється розрахунок індексу транспарентності

діяльності банків, недостатньо деталізовані, що не дозволяє провести поглиблений аналіз й побудувати на його основі рейтинг банків за рівнем прозорості;

- не регламентовано джерела даних, на базі яких проводиться оцінка.

Більшість вчених і практиків визначають поняття прозорості по-різному і намагаються знайти власні методи для того, щоб оцінити її. Але, часто буває, що в науковій і практичній літературі розглядають тільки окремі аспекти поняття прозорості управління ризиками банків, не деталізуючи їх[23]. Вивчивши різні думки, які представлені в різних публікаціях, можна зробити наступний висновок: поняття прозорості управління банківськими ризиками необхідно розглядатися з різних сторін, тому що тільки за допомогою такого підходу можливо забезпечити якісне дослідження цього багатостороннього визначення.

Прозорість фінансової звітності – це узагальнений показник прозорості підприємства, який відображає необхідний користувачам рівень розкриття та доступності інформації про фінансове становище підприємства в даний момент часу і перспективи розвитку на майбутнє [24].

Отже, прозора фінансова звітність – це звітність, в якій максимально узагальнено і коректно розкривається вся необхідна інформація про банк, необхідна для користувачів при винесенні обґрунтованої думки про його фінансовий стан для того щоб прийняти рішення про можливість взаємодії з даним банком [25].

Крім оцінки банку необхідно оцінювати рівень прозорості його фінансової звітності. З огляду на це ми можемо розподілити банки на ті, що мають високий рівень прозорості, середній та низький або непрозорі.

РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА РИЗИКІВ ТА ЇХ ТРАНСПАРЕНТНОСТІ ПО БАНКАХ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз ризиків АТ«ПУМБ» та вітчизняної банківської системи

Важливим аспектом кредитної діяльності є розгляд динаміки обсягів та структури кредитів, які АТ «ПУМБ» надавав своїм клієнтам, які наведено у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Динаміка та структура кредитів клієнтам АТ «ПУМБ» за 2018-2020 рр., станом на 31.12

№ з/п	Види кредитів	2018 р.		2019 р.		2020 р.	
		Сума, млн.грн.	Питома вага, %	Сума, млн.грн.	Питома вага, %	Сума, млн.грн.	Питома вага, %
1	Кредити корпоративним клієнтам за вирахуванням очікуваних кредитних збитків	18907,9	69,4	21198,1	64,5	23211,1	61,8
2	Кредити фізичним особам за вирахуванням очікуваних кредитних збитків	8336,4	30,6	11688,4	35,5	14362,1	38,2
3	Всього кредитів клієнтам	27244,3	100,0	32886,5	100,0	37573,2	100,0

*Розроблено за джерелом [7]

Аналіз кредитного портфеля за кредитами наданими корпоративним клієнтам та фізичним особам показав (табл. 2.1), що найбільшу частку мали кредити корпоративним клієнтам: 69,4 % у 2018 р., 64,5 % у 2019 р. та 61,8% у 2020 р. Протягом 2020 р. загальна сума таких кредитів збільшилася на 2 013

млн. грн., на відміну від 2019 р. Кредити надані фізичним особам у структурі кредитного портфеля займали 30,6 % у 2018 р., 35,5% у 2019 р. та 38,2 % у 2020 р. За 2020 р. загальна сума цих кредитів збільшилася на 2 673 млн. грн., порівняно із статистикою 2019 року.

Кредитна діяльність банку є ефективною, якщо він має якісний кредитний портфель (табл.2.2)

Таблиця 2.2

Кредитна якість портфелю АТ «ПУМБ» за 2018-2020 рр.

Рейтинг	Станом на:		
	31.12.2018	31.12.2019	31.12.2020
Високий рейтинг, млн.грн.	6140,2	6701,8	9499
<i>Питома вага, %</i>	<i>32,5</i>	<i>34,4</i>	<i>44,5</i>
Стандартний рейтинг, млн.грн	8248,2	6544,5	6361,6
<i>Питома вага, %</i>	<i>43,6</i>	<i>33,6</i>	<i>29,8</i>
Нижче стандартного рейтингу, млн.грн	2049,0	4427,2	3597,5
<i>Питома вага, %</i>	<i>10,8</i>	<i>22,7</i>	<i>16,9</i>
Знецінені, млн.грн	2470,3	1823,7	1874,5
<i>Питома вага, %</i>	<i>13,1</i>	<i>9,4</i>	<i>8,8</i>
Всього, млн.грн	18907,9	19497,3	21332,6
<i>Питома вага, %</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

*Розроблено за джерелом [7]

Аналізуючи кредитну якість портфелю АТ «ПУМБ» за останні декілька років слід зауважити, що кредити з високим рейтингом зросли на 2797,2 млн. грн., в той час як питома вага знецінених кредитів зменшилася на 0.6%, при загальному збільшенні суми кредитів на 1 835,3 млн. грн. прослідковується тенденція до зменшення кредитного ризику.

Під час аналізу кредитного портфеля за рівнем ризику особливу увагу необхідно приділити частці прострочених кредитів (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Динаміка частки прострочених кредитів в АТ «ПУМБ» за 2018-2020 рр.

Рейтинг	Станом на:		
	31.12.2018	31.12.2019	31.12.2020

Від 1 до 30 днів, млн.грн.	634,5	1090,2	1387,8
<i>Питома вага, %</i>	7,5	9,3	9,7
Від 31 до 60 днів, млн.грн	66,9	94,9	178,7
<i>Питома вага, %</i>	0,8	0,8	1,2
Від 61 до 90 днів , млн.грн	25,3	36,8	54,1
<i>Питома вага, %</i>	3,0	0,3	0,4
Від 91 до 180 днів , млн.грн	33,1	46,7	63,2
<i>Питома вага, %</i>	3,9	0,4	0,4
Від 181 до 365 днів , млн.грн	18,3	45,6	72,7
<i>Питома вага, %</i>	0,2	0,4	0,5
Більше ніж 365 днів, млн.грн	19,0	23,3	13,6
<i>Питома вага, %</i>	0,2	0,2	0,1
Всього кредитів наданих фіз. особам, млн.грн	8336,4	11688,4	14362,1
<i>Питома вага, %</i>	100	100	100

*Розроблено за джерелом [7]

Частка прострочених кредитів від загальної кількості кредитів наданих фізичним особам зменшилася з 15.6% у 2018 до 11,4% в 2019 р. та до 11,9% в 2020 р. Результати проведеного аналізу дають змогу зробити висновок про підвищення ризику кредитного портфеля у 2020 році, тому є необхідність розробки відповідних заходів, спрямованих на поліпшення кредитної діяльності банку.

Подальший напрям дослідження полягає у розгляді підходів до управління кредитним ризиком банку. У АТ «ПУМБ» розроблено кредитні політики та процедури, що регулюють проведення оцінки фінансового стану позичальника, порядок прийняття рішення про видачу позички, порядок контролю за своєчасністю її погашення.

Система управління кредитними ризиками банку «ПУМБ» ґрунтується на наступних принципах:

- ризик приймається відповідно до затвердженої стратегією управління ризиками та капіталом;
- принцип якісної та кількісної оцінки прийнятих ризиків;

- принцип постійного моніторингу прийнятого кредитного ризику та контролю процедур, що використовуються, а також управління концентрацією кредитного портфеля;
- використання уніфікованих шаблонів кредитних/лізингових договорів, погоджених юридичним департаментом, департаментом з кредитної політики та управління ризиками;
- принцип обмеження величини непередбачених втрат із заданою ймовірністю на певний термін, що покриваються капіталом.

Основні дії банку «ПУМБ» з управління кредитним ризиком:

- попередній аналіз кредитоспроможності позичальника та його майбутньої здатності обслуговувати кредит (з використанням скорингових та (або) рейтингових моделей), а також кількісна та якісна оцінка наданого забезпечення;
- моніторинг кредитного портфеля;
- визначення лімітів кредитування;
- розмежування повноважень працівників.

Щодо позичок, наданих у рамках корпоративного кредитування, банком на постійній основі ведеться робота з виявлення проблем позичальників, що базується на системі індикаторів раннього попередження. Система раннього попередження, впроваджена в банку «ПУМБ», виявляє контрагентів з високою ймовірністю виникнення фінансових проблем, у результаті формується перелік позичальників з підвищеним кредитним ризиком зі статусами «High risk» та «Potential high risk». До виявлених потенційно проблемних позичальників АТ «ПУМБ» у разі потреби та доцільності застосовуються спеціальні заходи, спрямовані на зниження кредитного ризику, у тому числі:

- посилений фінансовий моніторинг;
- збільшення частоти заставного моніторингу;
- скорочення ризику потенційних збитків (зниження кредитних лімітів аж до повного їх закриття) тощо.

Станом на 1 січня 2020 року і протягом 2020 року банк «ПУМБ» не порушували обов'язкові нормативи, створені задля обмеження величини кредитного ризику, встановлені НБУ.

Таблиця 2.4

Економічні нормативи та ліміти відкритої валютної позиції АТ «ПУМБ»

Назва показнику	Станом на:		
	1.12.2018	1.12.2019	1.12.2020
Н1, Регулятивний капітал, тис.грн.	5 573 152	7 429 398	8 709 067
Н2, Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу(не менше 10%)	16,82	20,25	18,74
Н3, Норматив достатності (адекватності) основного капіталу(не менше 7%)	-	12,53	13,44
Н4,не менше 20 %	59,59	-	-
Н5,не менше 40 %	75,23	-	-
Н6, Норматив короткострокової ліквідності(не менше 60%)	103,02	106,80	101,78
Н7, Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (не більше 25%)	15,01	12,06	10,30
Н8, Норматив великих кредитних ризиків (не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу), %	131,45	53,60	10,30
Н9, Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами(не більше 25%)	80,25	41,54	4,10
Н11, Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (не більше 15%)	0,17	0,17	0,12
Н12, Норматив загальної суми інвестування (не більше 60%)	0,21	0,21	0,15
Л13-1, Норматив ризику загальної довгої			

відкритої валютної позиції (не більше 5%)	0,6131	1,9162	9,4330
Л13-2, Норматив ризику загальної короткої відкритої валютної позиції (не більше 5%)	0,2102	0,00	0,0022
LCR _{вв} , Коефіцієнт покриття ліквідністю, всі валюти (не менше 90%)	-	166,21	194,24
LCR _{ів} , Коефіцієнт покриття ліквідністю, іноземна валюта (не менше 90%)	-	213,71	238,38

*Розроблено за джерелом [7]

Проаналізувавши економічні показники АТ «ПУМБ» можна помітити, що величина регулятивного капіталу (Н1) зросла на 1 856 246 тис. грн. у 2019 р. та ще на 1 279 669 тис. грн. у 2020 році., хоча і норматив достатності знизився на 1,51% порівняно із 2019 роком, ми можемо дійти висновку позитивної тенденції збільшення економічної стабільності банку.

Банк формує звітність, у тому числі за кредитним ризиком, що регулярно надається Наглядовій раді, Правлінню банку, іншим зацікавленим підрозділам. Перелік, склад та порядок подання звітності визначено внутрішніми документами банку. Також АТ «ПУМБ» формує звіти щодо кредитного ризику, які містять таку інформацію:

- про результати класифікації активів за категоріями якості (стандартні, нестандартні, сумнівні, проблемні, безнадійні позички), розміри розрахункового та фактично сформованого резерву на можливі втрати з розбивкою по дочірніх організаціях;
- про результати оцінки вартості забезпечення;
- про розподіл кредитного ризику за напрямками бізнесу, видами діяльності контрагентів (позичальників), типами контрагентів (позичальників), за видами, географічними зонами, групами країн;
- про обсяги та строки простроченої та реструктурованої заборгованості
- про величину залишкового ризику.

Оцінку валютного ризику АТ «ПУМБ» проводить за допомогою методики оцінки вартості під ризиком (Value-at-Risk, VaR), враховуючи

рекомендації International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards, June 2006 та Revision to Basel II market risk framework, December 2010.

VaR дозволяє оцінити максимально можливу величину втрат з встановленим рівнем довіри за відповідний період часу. Банк здійснює розрахунок VaR за методом історичного моделювання з метою оцінки валютного ризику в нормальних та стресових умовах розвитку фінансового ринку. Розрахунок VaR базується на 251 дні незважених історичних даних про ринкові курси валют, період розрахунку протягом якого Банк, вірогідно, зможе закрити відкриті валютні позиції, складає 10 днів та однобічний рівень довіри 99%. Незважаючи на те, що VaR дозволяє отримати оцінку валютного ризику, необхідно враховувати також недоліки цього методу, такі як:

- використання минулих змін курсів валют та банківських металів не дозволяє в повній мірі оцінити можливі коливання курсів валют та банківських металів в майбутньому;

- використання періоду розрахунку 10 днів має на увазі, що всі відкриті позиції в валютних та банківських металах можуть бути закриті протягом 10 торговельних днів. Дане оцінювання може неточно відображати величину валютного ризику в період зниження ліквідності ринку, під час якого період закриття Банком позиції може збільшитися;

- використання 99%-вого рівня однобічної довіреної вірогідності не дозволяє оцінити об'єм втрат, очікуваних з вірогідністю 1%;

- розрахунок VaR відбуваються на основі відкритих позицій Банку в іноземній валюті та банківських металах на кінець дня та може не відображати ризик, який приймає АТ «ПУМБ» протягом дня.

Результат розрахунків валютного ризику за допомогою метода VaR на 31 грудня наведено у таблиці 2.10.

Таблиця 2.10

Розрахунок валютного ризику за допомогою метода VaR АТ «ПУМБ» за 2019-2020 рр.

Показник	2020 рік	2019 рік
----------	----------	----------

<i>Валютний ризик без врахування диверсифікації</i>		
- долар США	68 025	24 566
- євро	9 033	28 615
- українська гривня	620	1 369
- інші валюти	2 840	4 912
Всього валютний ризик без врахування диверсифікації	80 518	59 462
Ефект від диверсифікації	(15 090)	(10 542)
Валютний ризик з врахуванням диверсифікації	65 428	48 920

*Розроблено автором

Наведені вище дані розраховані на основі внутрішньої управлінської звітності Банку «ПУМБ», яка базується на фінансовій звітності, підготовленій відповідно до вимог МСФЗ[32]. Та дають можливість продовжити наше дослідження.

2.2. Дослідження рівня транспарентності управління ризиками АТ«ПУМБ» та його конкурентів

Згідно з чинним законодавством України, банки зобов'язані складати фінансову звітність відповідно до вимог міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) [32].

Усі питання, які стосуються розкриття інформації про фінансові ризики регламентуються МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації» [31]. Цей стандарт вимагає розкриття якісної та, разом з тим, кількісної інформації про рівень та характер ризиків, що виникають унаслідок застосування фінансових інструментів, та способами управління ними.

Якісна інформація охоплює опис ризику для кожного виду фінансового інструмента, цілі, політику та процеси управління ризиком, зміни відносно ретроспективи. Слід зауважити, що кількісна інформація розкриває: підсумкові дані про вплив кожного виду ризику на звітну дату; розкриття про кредитний і

ринковий ризик, ризик ліквідності, та особливо як здійснюється управління цими ризиками та концентрації ризику.

Подання зазначеної вище інформації має здійснюватися у розрізі кредитного ризику, ризику ліквідності та ринкового ризику (який в свою чергу включає валютний ризик, відсотковий ризик та інший ціновий ризик), але не обмежується ними.

Проте МСФЗ 7 не встановлює формату подання інформації про ризики. Згідно з «Інструкцією про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України» [32], інформація про ризики має подаватися у примітці «Управління фінансовими ризиками» до річної фінансової звітності банку. Формою цієї примітки передбачено розкриття банком інформації про кредитний ризик, валютний ризик, процентний ризик, інший ціновий ризик, географічний ризик та ризик ліквідності.

Однак, згідно з Постановою НБУ № 540 від 18.08. 2015 р.[33], банки самостійно визначають склад та структуру приміток до своєї фінансової звітності з урахуванням вимог МСФЗ. Водночас, НБУ визначив перелік обов'язкових пояснювальних приміток до проміжної скороченої фінансової звітності банку. У цей перелік входить також примітка «Управління фінансовими ризиками», але її банк подає лише у разі виникнення суттєвих змін після дати закінчення останнього річного звітного періоду.

У Постанові НБУ № 965 від 29.12. 2015 р.[35] також зазначається, що банки під час складання приміток до фінансової звітності можуть використовувати «Методичні рекомендації щодо порядку складання приміток до фінансової звітності банків України». Зауважимо, що останні містять форми приміток, що раніше наводились в «Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України». Уточнення їх відбулося згідно рішення Правління НБУ №274 – від 9 квітня 2019 року.

Зараз вітчизняні банки мають право самостійно визначати склад та структуру приміток до своєї фінансової звітності, тому постає питання

необхідності комплексної оцінки рівня прозорості управління ризиками вітчизняних банків.

З поміж усіх розглянутих в ході дослідження методик найбільше характеризує рівень прозорості управління ризиками вітчизняних банків методика визначення інтегрального індексу прозорості ризиків діяльності банків К.А. Бузько, яка узагальнює існуючі підходи до оцінки рівня прозорості діяльності банків та управління їх ризиками і може бути використана в аналітичних цілях для складання їх рейтингу за відповідним показником[34]. Він визначається за формулою:

$$I_{\text{тр.р.}} = \left(\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n I_i^i q_i \right) 100\%, \quad (1)$$

де $I_{\text{тр.р.}}$ – інтегральний індекс прозорості ризиків діяльності банків;

n – кількість блоків, за якими оцінюється рівень розкриття банками інформації;

I_i^i – індивідуальний індекс прозорості ризиків в межах кожного блоку;

q_i – ваговий коефіцієнт, що визначає рівень значущості розкриття інформації в межах кожного блоку.

Інтегральний індекс прозорості ризиків діяльності банків представляє собою суму індивідуальних індексів, розрахованих для кожного блоку шляхом множення кількості балів встановлених експертами, які були присвоєні банку, на ваговий коефіцієнт, встановлений для кожного блоку відповідно. Складові, які використовуються для визначення інтегрального індексу прозорості управління ризиками банку наведені у табл. 2.11 та додатку Б.

Таблиця 2.2.1

Система розподілення вітчизняних банків за рівнем прозорості управління ризиками*

Значення інтегрального індексу прозорості банків	Рівень
81-100%	Високий рівень
61-80%	Достатній рівень
41-60%	Середній рівень
21-40%	Низький рівень
0-20%	Критичний рівень

*Джерело [34]

Для надання ж комплексної оцінки прозорості банківської системи в залежності від значення відповідного індексу розподілимо вітчизняні банки на 5 груп, для кожної з яких встановлено певний діапазон його значень, а саме виділити окремо банки, які характеризуються високим, достатнім, середнім, низьким та критичним рівнем прозорості ризиків їх діяльності [34].

Для подальшого аналізу необхідно побудувати рейтинг прозорості управління ризиками вітчизняних банків, використовуючи такий метод визначення їх рівня. Це дасть можливість об'єктивно визначити місце АТ «ПУМБ» з поміж його найбільших конкурентів АТ «ПриватБанк» та АТ «Ощадбанк» які знаходяться серед лідерів роздрібного банківського бізнесу України.

Для визначення експертної оцінки рівня прозорості управління ризиками банку за десятибальною шкалою оцінки ступеню розкриття інформації за кожним пунктом спираємося на існуюче законодавство.[35], які стосуються формування примітки «Управління фінансовими ризиками» у фінансовій звітності АТ «ПУМБ» [7]. Така оцінка по досліджуваним банкам наведена в табл. 2.12.

Таблиця 2.2.2

Складові інтегрального індексу прозорості управління ризиками АТ «ПУМБ» та його конкурентів, станом на 31.12.2020 р.*

Назва складових інтегрального індексу	Вага індексу	Експертна оцінка для АТ«ПУМБ»	Експертна оцінка для АТ«ПриватБанк»	Експертна оцінка для АТ«Ощадбанк»	Максимальна експертна оцінка

Індивідуальний індекс транспарентності кредитного ризику	0,15	10	10	10	10
Індивідуальний індекс транспарентності валютного ризику	0,15	7	8	10	10
Індивідуальний індекс транспарентності процентного ризику	0,15	9	10	10	10
Індивідуальний індекс транспарентності ринкового ризику	0,10	3	3	2	10
Індивідуальний індекс транспарентності ризиків ліквідності	0,15	10	10	10	10
Індивідуальний індекс транспарентності географічного ризику	0,05	0	10	10	10
Індивідуальний індекс транспарентності операційного ризику	0,05	10	0	0	10
Індивідуальний індекс транспарентності капіталу	0,15	10	10	10	10
Індивідуальний індекс транспарентності компенсаційної політики	0,05	0	0	0	10

*Розроблено автором за джерелом [34, 36, 37]

Одним з основних блоків є індивідуальний індекс транспарентності кредитного ризику. Він відображає рівень розкриття інформації про структуру кредитного портфеля та політику банку щодо управління кредитним ризиком, в тому числі методів його зниження, для оцінки ефективності кредитної політики банку та проведення оцінки якості кредитного портфеля й попередження її зниження. За повнотою розкриття цієї інформації усі банки отримують найвищий бал.

Індивідуальний індекс транспарентності валютного ризику – це рівень розкриття інформації про політику в сфері управління валютним ризиком, в тому числі чутливість банку до значних коливань валютного курсу та засоби

його хеджування, для оцінки залежності банку від зміни кон'юнктури національного й міжнародного валютного ринків. За цим показником та АТ «Ощадбанк» отримує найвищий бал тому, що навели всю необхідну інформацію. АТ «ПУМБ» та АТ «Приватбанк» отримують 7 та 8 балів відповідно. Була відсутня інформація про засоби хеджування валютного курсу, для оцінки залежності банку від зміни кон'юнктури національного й міжнародного валютного ринків. Найменше інформації навів АТ «ПУМБ». Відсутня інформація про зміни прибутку або збитку та власного капіталу в результаті можливих змін офіційного курсу гривні до іноземних валют.

Індивідуальний індекс транспарентності процентного ризику означає рівень розкриття інформації про політику банку в сфері управління процентним ризиком та чутливість банку до змін процентних ставок за процентними активами й зобов'язаннями й рівень чистого розриву між ними для оцінки залежності банку від значних коливань ринкових ставок та ставок, що використовуються як базові при коригування плаваючих ставок за відповідними інструментами. За повнотою розкриття цієї інформації АТ «Приватбанк» та АТ «Ощадбанк» отримують найвищий бал, в той час як АТ «ПУМБ» не навів інформацію щодо моніторингу процентних ставок по фінансових інструментах і отримав оцінку 9.

Індивідуальний індекс транспарентності ринкового ризику – це рівень розкриття інформації про політику банку в сфері управління ринковим ризиком та вплив на капітал й прибуток/збиток банку цін на інструменти фондового й товарного ринків, що обліковуються в портфелі банку, для оцінки його залежності від значних коливань кон'юнктури відповідних ринків. За цим блоком банки не навели даних про аналіз чутливості за кожним видом ринкового ризику на кінець звітного періоду, методи та припущення, які використовуються для аналізу чутливості. АТ «ПУМБ» навів тільки інформацію щодо механізму управління ринковим ризиком на основі додаткового аналізу чутливості, а АТ «Приватбанк» щодо політики банку за цим видом ризику (мінімізація та запобігання можливих втрат, які можуть

виникнути в разі зміни ринкових умов), тому дані банки отримують по 3 бали. АТ «Ощадбанк» зазначив тільки склад ринкових ризиків, не вдаючись до подробиць загальної стратегії банку за ринковим ризиком, тому оцінка цього блоку скала 2 бали.

За індивідуальним індексом транспарентності ризику ліквідності усі банки отримали найвищий бал, розкрили інформацію про політику банку в сфері управління ризиком ліквідності й наявність суттєвого розриву між відповідними статтями фінансових активів та зобов'язань для оцінки здатності банку виконувати свої зобов'язання своєчасно та в повному обсязі.

Індивідуальний індекс транспарентності географічного ризику – це розкриття інформації про географічну концентрацію фінансових активів та зобов'язань для оцінки залежності банку від несприятливих коливань кон'юнктури окремих регіонів. АТ «Ощадбанк» та АТ «Приватбанк» надали цю інформацію у своїх звітах, тому отримали по 10 балів, на відміну від АТ «ПУМБ», у звіті якого відсутня будь-яка інформація щодо географічного ризику.

Індивідуальний індекс транспарентності операційного ризику розкриває рівень прозорості інформації про політику управління операційним ризиком, в тому числі методів його оцінки й зниження для аналізу наявності в банку ефективної системи захисту від зловживань в сфері корпоративного управління, внутрішнього контролю та інформаційних технологій. АТ «ПУМБ» разом з АТ «Ощадбанк» надає таку інформацію, в той час як АТ «Приватбанк» не наводить даних про політику та методи управління операційними ризиками.

Індивідуальний індекс транспарентності капіталу – це розкриття інформації про рівень та структуру капіталу для оцінки достатності капітальної бази банку та наявності резервів для покриття ризиків в разі непередбачених коливань кон'юнктури фінансових й товарних ринків. Усі банки висвітлили дану інформацію і отримали по 10 балів.

За індивідуальний індекс транспарентності компенсаційної політики по банкам нашої фокус-групи бали відсутні через те, що не вказана інформація про

політику винагород для встановлення факту наявності залежності між сумою винагород, що виплачуються керівництву та ризик-менеджерам, рівню ризиків та ефективності діяльності банку

Отже, розрахуємо інтегральний індекс прозорості управління ризиками банку АТ «ПУМБ»:

$$I_{\text{тр.р.1}} = \left(\frac{0,15 \times 10 + 0,15 \times 7 + 0,15 \times 9 + 0,10 \times 3 + 0,15 \times 10 + 0,05 \times 0 + 0,05 \times 10 + 0,15 \times 10 + 0,05 \times 0}{9} \right) 100\% = 85,5\% \quad (2)$$

Наразі АТ «ПУМБ» за значенням інтегрального індексу можемо віднести до категорії з високим рівнем прозорості управління ризиками.

Далі необхідно розрахувати інтегральний індекс прозорості управління ризиками його конкурентів.

Інтегральний індекс прозорості управління ризиками банку АТ «ПриватБанк»:

$$I_{\text{тр.р.2}} = \left(\frac{0,15 \times 10 + 0,15 \times 8 + 0,15 \times 10 + 0,10 \times 3 + 0,15 \times 10 + 0,05 \times 10 + 0,05 \times 0 + 0,15 \times 10 + 0,05 \times 0}{9} \right) 100\% = 88\% \quad (3)$$

Інтегральний індекс прозорості управління ризиками банку АТ «Ощадбанк»:

$$I_{\text{тр.р.3}} = \left(\frac{0,15 \times 10 + 0,15 \times 10 + 0,15 \times 10 + 0,10 \times 2 + 0,15 \times 10 + 0,05 \times 10 + 0,05 \times 0 + 0,15 \times 10 + 0,05 \times 0}{9} \right) 100\% = 91\% \quad (4)$$

Кращий показник демонструє досліджуване вище АТ «Ощадбанк», а найнижчий АТ «ПУМБ». Відповідно до системи розподілення вітчизняних банків за рівнем прозорості управління ризиками, наведеній у таблиці

2.2, банки показали високий рівень прозорості. Проте, якщо розрахувати середній рівень по даній фокус-групі, ми не отримаємо 100% результату:

$$\overline{I_{\text{тр.р.}}} = \frac{I_{\text{тр.р.1}} + I_{\text{тр.р.2}} + I_{\text{тр.р.3}}}{n} = \frac{85,5 + 88 + 91}{3} = 88,1\% \quad (5)$$

Результати проведеного дослідження виявили, що у даних банках недостатньо уваги приділено проблемам розкриття інформації щодо управління ринковим ризиком, особливо валютного та процентного ризику. Однак можемо зауважити, що забезпечення доступності фінансової звітності для всіх видів користувачів знаходиться на високому рівні завдяки інформативним офіційним сайтам цих банківських установ.

Вітчизняним банкам необхідно працювати над вдосконаленням розкриття і подання інформації про ризики та управління ними у своїй фінансовій звітності. Адже це один з важливих кроків на шляху відновлення довіри інвесторів до банківської системи України.

Запропонований у роботі метод оцінки рівня прозорості управління ризиками банку по системі К.А. Бузько дозволить АТ «ПУМБ» та іншим вітчизняним банкам приймати найбільш ефективні рішення в проблемі підвищення рівня розкриття інформації в умовах конкурентної протидії.

РОЗДІЛ 3

ВПРОВАДЖЕННЯ ЗАХОДІВ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ТРАНСПАРЕНТНОСТІ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ БАНКІВ УКРАЇНИ НА ОСНОВІ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

3.1. Прозорість управління ризиками у зарубіжних банках

Прозорість у цій сфері є особливо важливою через слабе управління ризиками на практиці, що продовжує залишатися основною причиною банкрутства банків та банківської діяльності в усьому світі. Базельський комітет радить докладати постійних зусиль сприяти належній прозорості та ефективній ринковій дисципліні[38].

Як зазначено в звіті про Підвищення прозорості банку, добре поінформовані інвестори, вкладники, кредитори та інші банки контрагенти можуть надати банку потужні стимули для підтримки надійного управління ризиками системи та внутрішнього контролю, а також вести свою діяльність розумним і обережним способом відповідає заявленим цілям бізнесу [39]. Крім того, прозорість зміцнює довіру до банківської системи за рахунок зменшення невизначеності в оцінці банків. Тому Базельський комітет розглядає питання прозорості управління ризиками банків, що притаманні їх діяльності, як ключового елемента ефективного нагляду, для забезпечення безпечної та надійної банківської системи [40].

Розглянемо рекомендації з найкращої практики, засновані на поточній практиці розкриття інформації у різних країнах та про інформаційні потреби аналітиків ринку та іншу інформацію для споживачів банківських послуг. Вони стосуються передового досвіду публічного розкриття інформації про ризики у банківській діяльності та окреслює відповідні потреби в наглядовій інформації [41]. Робота в цій сфері доповнює та посилює інші наглядові зусилля, спрямовані на сприяння підвищення рівня безпеки та надійності банків та стабільності банківської системи по всьому світу [42].

Змістовне і точне розкриття інформації сприяє ринковій дисципліні та покращенню контролю громадськості, що, у свою чергу, може надати банку потужні стимули для безпечного, надійного та ефективного ведення бізнесу; відповідати заявленим цілям; і підтримувати надійне управління ризиками[43].

Після оприлюднення документу про підвищення прозорості банків, Базельський комітет намагався виявити прогалини в практиці розкриття інформації про управління ризиками. З цією метою була проведена низка опитувань з метою встановлення фактів, у тому числі інтерв'ю з широким колом користувачі інформації (наприклад, рейтингові агентства та аналітики ринку) та опитування фактичного розкриття інформації практики в різних країнах [44].

Результати показують, що існує очевидний попит на точну інформацію щодо кредитного ризику через наявні важливі прогалини. Є прогалини в розкритті інформації про кредитні деривативи, сек'юритизації, внутрішні рейтинги кредитного ризику та сегментна інформація у сферах бізнесу, контрагентів та географічне поширення. Слабкі місця у наданні та використанні інформації фінансових установ можуть стати основним джерелом розвитку та поширення фінансової нестабільності як на окремих ринках, так і у світовій фінансовій системі [46].

У Звіті про підвищення прозорості банку розглядаються якісні характеристики інформації, яка забезпечує прозорість. Спираючись на його концепцію інформація про управління ризиками має бути:

1. Актуальною і своєчасною – інформація повинна надаватися з достатньою періодичністю та вчасно давати змістовну картину фінансового стану банку та його перспектив.

2. Надійною – інформація також має бути достовірною. Як правило, важче отримати точні вимірювання кредитного ризику, ніж ринкового ризику. Це тому, що оцінка імовірності дефолту та швидкості відновлення зазвичай менш точні, ніж вимірювання руху цін на ліквідних ринках. Це в свою чергу

пов'язано з таким фактором, як відсутність обмеження в статистичних даних, неліквідний і довгостроковий характер більшості кредитних ризиків.

3. Порівнювана – учасникам ринку та іншим користувачам потрібна інформація, яку можна порівнювати між установами та країнами у ретроспективі. Існують відмінності в оцінці кредитних ризиків та встановлення резервів на кредитні збитки у різних країнах, тому необхідно використовувати єдину термінологію для зручності проведення порівняльного аналізу.

4. Суттєвою – розкриття інформації має бути адаптовано до розміру та характеру діяльності банку відповідно до концепції суттєвості. Фінансові звіти банків мають представляти кожен матеріал окремо без упущень або викривлень інформації, на яку покладається користувач. Це означає, що більші, міжнародно-активні банки, що проводять складні операції нададуть набагато більше інформації, ніж дрібні та середні вітчизняні банки з більш простими видами діяльності.

5. Комплексною – щоб дозволити учасникам ринку та іншим користувачам інформації робити змістовні оцінки банків, інформація має бути вичерпною. Це часто має на увазі агрегування, консолідацію та оцінку інформації всіма видами діяльності.

6. Доступною – концепція «закритої інформації», яку банки використовують для приховування корисної інформації є перешкодою для прозорості. Презумпція проти розкриття конфіденційної інформації, при чітко визначеному переліку даних, що відносяться до неї, не має дозволити установі уникнути розкриття інформації, яка відображає несприятливий рівень ризику.

Також існує потреба в наглядовій інформації щодо кредитного ризику. Банк повинен надати зведену інформацію про внутрішні рейтинги своїх кредитних ризиків. На основі своїх внутрішніх процесів кредитного рейтингу банк у своїй фінансовій звітності зможе надати підсумкову інформацію про якість його балансових і позабалансових кредитних ризиків. Банк може також розкривати інформацію про кредитні ризики на основі зовнішніх рейтингів, без розголошення конфіденційної інформації[42].

Керівники використовують комбінацію методів для збору інформації залежно від їх наглядові практики, характер даних, що перевіряються, їх розмір і складність, а також характеристики ринку та нормативно-правової бази. Важливо, щоб органи банківського нагляду могли отримати інформацію, яка дозволяє їм виявити потенційні проблеми на ранній стадії та визначати тенденції не лише для окремих установ, але й також для банківської системи в цілому.

Публічна звітність, включаючи інформацію в річних звітах, прес-релізах та аналітичних оглядах, є одним із елементів інформації, яку використовують, щоб підвищити прозорість банківської діяльності. Більшість користувачів можуть використовувати таке публічне розкриття інформації як частину інформації, яку вони збирають оцінити рівень ризиків окремих банківських установ, а також банківської системи[43].

Додаткова інформація, яку запитують або отримують наглядові органи за допомогою наглядової звітності може включати:

- 1) детальну інформацію про кредитні ризики великих позичальників/контрагентів або до позичальники в окремих сферах діяльності;
- 2) інформацію про реструктуризовані кредити та кредити, для яких надано особливі умови;

У багатьох країнах органи банківського нагляду в значній мірі покладаються на інформацію, яка регулярно надається у фінансовій звітності банківських установ. Ця інформація збирається та аналізується, щоб оцінити стан, результативність та рівень ризику окремих банків або банківської системи. Системи наглядової звітності забезпечують раннє виявлення проблем у проміжках між оглядами, зовнішніми аудитами або наглядовими відвідуваннями. Це дає можливість керівникам вжити швидких заходів до того, як проблеми стануть більш серйозними.

Щоб доповнити інформацію, доступну в публічній та наглядовій звітності, органи нагляду часто збирають додаткову інформацію, щоб краще зрозуміти важливі питання управління ризиками банку. Наглядачі збирають

дані під час виїзних перевірок, цільових перевірок, процесів зовнішнього аудиту. Ця інформація використовується для отримання більш повної картини про стан банку, ризикові операції та діяльність з управління ризиками[46].

Внутрішня управлінська інформація, яка вважається найбільш важливою для транспарентності управління ризиками, включає:

- широку інформацію з управління кредитним ризиком, включаючи показники якості активів;
- статистику внутрішнього контролю/внутрішнього аудиту та інші заходи;
- аналіз тенденцій та секторів;
- показники ефективності, що пов'язують фактичні результати з очікуваними результатами;
- економічний капітал, розподілений на кредитний ризик і прибуток від цього капіталу.

Досвід з усього світу показує, що погана якість управління ризиками продовжує залишатися домінуючим фактором банкрутства банків [46]. Отже, зрозуміло, що транспарентність та адекватність управління ризиками банків, має вирішальне значення в оцінці їх стану учасниками ринку та наглядовими органами, продуктивності і здатності зберігати стабільність в довгостроковій перспективі [47].

Така інформація також важлива в оцінці загальної безпеки та надійності банківських систем. Тому Базельський комітет рекомендує банкам підвищити рівень публічного розкриття інформації дотримуватися інструкцій відповідно до характеру, розміру та складності своєї діяльності.

3.2. Забезпечення зростання рівня транспарентності управління ризиками у банках

За нестабільних умов транспарентність управління ризиками вітчизняних банків стає ключовим елементом в підтримці надійності кожного окремого

банку і банківської системи країни в цілому, шляхом створення ефективної системи зворотного зв'язку між банками і учасниками ринку та забезпечення ефективного нагляду за їх діяльністю з боку органів нагляду.

Особлива роль транспарентності управління ризиками банківської системи підкреслюється і в Новій базельській Угоді про достатність капіталу, однак, як показують дослідження, прозорість управління ризиками банківських систем, яким би чином вона не вимірювалася, часто далека від досконалості, і банки заробляють репутацію «чорних ящиків» [49].

Основне питання, пов'язане з обговоренням вимог до транспарентності (не тільки стосовно до банківської системи, але і до фірм взагалі) - яку інформацію і в якому обсязі слід розкривати. Так, автори роботи Boot, Thakor виділяють три типи інформації про діяльність компанії [50]:

1) Інформація, яка буде корисна тільки тим учасникам ринку (зовнішнім по відношенню до фірми), які володіють достатніми знаннями і ресурсами, щоб її коректно інтерпретувати (розкриття такої інформації аналогічно отриманню інформаційних сигналів обмеженим колом осіб).

2) Інформація, яка доповнює інформацію, доступну на ринку будь-якому інвестору.

3) Інформація, яка містить в собі той же інформаційний сигнал, що і інформація першого типу, але стає доступною всім учасникам ринку.

Вивчаючи стимули фірм до добровільного розкриття інформації, автори "The Political Economy of Transparency, Participation, and Accountability" приходять до висновку, що фірмам зі сприятливими перспективами вигідно оприлюднити інформацію у всіх трьох випадках, однак розкриття інформації третього типу знижує стимули агентів, що мають можливість отримати інформацію першого типу, до докладання зусиль з пошуку та аналізу інформації[49].

В умовах конкурентної інформаційної протидії підвищення прозорості управління ризиками банківської системи покликане надати додаткові можливості для ринкової дисципліни. У цьому випадку вкладники будуть

приймати рішення на основі фактичних даних, а не формувати очікування на основі будь-якої іншої інформації [48]. Це забезпечить збільшення притоку вкладників і знизить ймовірність банківської паніки, заснованої на дезінформації клієнтів про реальні характеристики діяльності даного конкретного банку. У разі використання вкладниками тих чи інших механізмів ринкової дисципліни, цей захід може стати ефективним інструментом запобігання банківської паніки: поінформованими стають всі вкладники, вплив «зашумлених» інформаційних сигналів зводиться нанівець.

Як показують результати теоретичного аналізу, підвищення прозорості управління ризиками банків призводить до зниження ризику банкрутства тих установ, які вже характеризуються низьким рівнем ризику, в той час як для найбільш ризикових банків така міра може стати фатальною (Homölle, 2003). Таким чином, через механізми підвищення прозорості управління банківськими ризиками можна запобігти підвищенню рівня ризиковості банківських операцій [51].

Варто зазначити, що автори роботи Nuutinen, Takalo поділяють ефекти від підвищення прозорості управління ризиками банків до інвестування коштів у вклади банку (“ex ante”) і після того, як кошти вже внесені (“ex post”). У першому випадку “ex ante” – потенційні вкладники можуть оцінити рівень ризику, пов'язаного з банківськими операціями, і прийняти рішення про вкладення в залежності від заснованої на цих даних оцінки ймовірності того, що кошти не будуть повернуті у зв'язку з банкрутством банку. У разі “ex post” – вкладники, реагуючи на інформацію, що надійшла, можуть змінювати обсяги вже існуючих вкладень у вклади даного банку [48].

Однак всі сприятливі ефекти від підвищення прозорості банківської системи, про які йшла мова вище, будуть мати місце в разі, якщо банки розкривають інформацію в достатньому обсязі і – що важливо – в обов'язковому порядку.

Дійсно, підвищення прозорості банківської системи може двояким чином впливати на стимули вкладників реагувати на інформацію про інші банки. З

одного боку, якщо інформація про банк, в якому вкладник має рахунки, стає більш точною, він в меншій мірі схильний змінювати свою поведінку в залежності від того, наскільки доступна інформація про банки - конкурентів. З іншого боку, як тільки вкладник отримує більше інформації про інший банк, а не про своє, він, швидше за все, віддасть перевагу використовувати її при прийнятті рішень, пов'язаних з інвестуванням у вклади свого банку. Іншими словами, вкладник прагне використовувати всю доступну йому інформацію, і якщо це інформація про інший банк – вельми логічно, що він буде реагувати на неї у відсутності інформації про свій банк. Таким чином, якщо банки-конкуренти в достатній мірі схожі (при побудові моделей це виражається у високій кореляції результатів проектів, в які банки інвестують отримані кошти) - принаймні, в поданні вкладника – підвищення прозорості призведе до збільшення ймовірності неефективних набігів вкладників, обумовлених ефектом зараження[52].

Підвищення прозорості управління ризиками банківської системи може обумовлювати цілий ряд проблем і несприятливих – як з точки зору вкладників, так і з точки зору стабільності банківської системи – ефектів. Так, автори робіт Нуутінен і Такало вказують на те, що досягнення необхідного рівня прозорості пов'язане з певними витратами з боку банку[48].

Варто окремо розглядати прямі і непрямі витрати, пов'язані з розкриттям інформації банком. Прямі витрати безпосередньо пов'язані з процесом розкриття і обумовлені необхідністю своєчасного надання точної і релевантної інформації. Це вимагає, як мінімум, наявності добре функціонуючих інформаційних систем і систем бухгалтерської звітності, додаткових витрат на оплату праці співробітників бухгалтерії, ризик-менеджерів, співробітників ІТ-підрозділів[53].

Непрямі витрати пов'язані з тим, що активні операції банку пов'язані з інформаційно-насиченими (information intensive) продуктами і – що ще більш важливо – технологіями (оцінки ризиків, постконтрактного моніторингу). Підвищення прозорості призводить до зниження їх цінності, особливо в

умовах недосконалого законодавства України щодо захисту прав інтелектуальної власності, зокрема ЗУ «Про авторське право і суміжні права»[54]. Дійсно, кредитування – основа діяльності банку – базується на конкурентній перевазі банку, пов'язаній з можливістю вилучення ренти з ексклюзивних даних про клієнтів і технології оцінки ризиків. Вимоги щодо розкриття інформації можуть зумовити втрату принаймні часткову – цієї конкурентної переваги (в цьому випадку велика ймовірність виникнення проблеми безбілетника: конкурентам буде простіше скористатися вже розробленими технологіями) і, отже, зниження стимулів банку до здійснення інвестицій у подібні інформаційно-насичені продукти і технології.

Таким чином, з одного боку, велика ступінь прозорості підвищує ефективність ринкової дисципліни, але з іншого – несприятливим чином впливає на стимули банків. Отже, при розробці вимог щодо розкриття інформації необхідно враховувати те, що цей процес повинен бути пов'язаний з мінімальними витратами для банку. Зокрема, розкриття інформації - а саме підготовка та впорядкування існуючих даних, приведення їх до єдиного стандарту, додаткові інвестиції в розробку інформаційних систем та систем звітності – може бути корисним в удосконаленні процесів управління ризиками.

Відзначимо також, що не тільки банки, але і фірми взагалі зазвичай не розкривають інформацію на добровільній основі, понад те, що наказано відповідними вимогами центральних банків. Автори роботи Admati, Pfleiderer підкреслюють, що інформація, що розкривається однією фірмою, може служити для оцінки іншої, а також що процес розкриття інформації досить витратний для фірми, причому витрати збільшуються з ростом точності інформації [55].

Згідно з теоретичними висновками, підвищення прозорості управління ризиками банківської системи стимулює ринкову дисципліну, проте емпірично дана гіпотеза не перевірялася. Відсутність подібної залежності може пояснюватися рядом факторів, облік яких необхідний при розробці нової стратегії в даній області. Так, підвищення прозорості може не супроводжуватися додатковими заходами щодо забезпечення доступності

інформації всім зацікавленим особам. Ще один можливий фактор – відсутність можливостей по інтерпретації даних, що розкриваються. Дійсно, різні групи агентів мають різні можливості щодо коректної інтерпретації фінансової інформації, особливо з урахуванням різноманіття можливих форм її надання. Таким чином, питання про те, чи достатньо заходів, націлених на збільшення обсягів і різноманітності розкривається банками інформації, для стимулювання ринкової дисципліни, чи здатний ринок самостійно ефективно використовувати її, є досить нетривіальним і тому потребує подальшого дослідження.

Традиційно управління ризиками та управління дотриманням вимог прозорості розглядалися як окремі дисципліни. Менеджери з ризиків займалися виявленням та зниженням ризиків, тоді як менеджери з дотримання вимог прозорості займалися аудитом відповідності. Однак цей підхід більше не є економічно ефективним чи дієвим. Підвищення вимог до дотримання вимог вимагає стратегії, інтегрованої з управління ризиками та корпоративними цілями.

З іншого боку, створення програми управління відповідністю вимогам з урахуванням управління ризиками може бути ефективним інструментом комунікації. Менеджери, які можуть відчувати відразу до терміну «відповідність вимогам», можуть набагато охочіше реагувати на «ризик». Таким чином, цей підхід може надати банкам ефективні засоби для того, щоб керівництво розуміло пріоритети дотримання та приділяло їм належну увагу.

На мою думку успішна програма управління прозорістю ризиків, яка необхідна для надійної та динамічної банківської системи, містить такі елементи:

- 1) Активний нагляд з боку правління та вищого керівництва: ефективний нагляд з боку правління та вищого керівництва є наріжним каменем ефективного процесу управління ризиками в українських банках.

- 2) Ефективна політика та процедури: політика та процедури управління ризиками повинні бути чітко визначені та відповідати характеру та складності діяльності банківської установи.

3) Аналіз ризиків та комплексний контроль: українські банківські організації повинні використовувати відповідні інструменти для аналізу ризиків, такі як самооцінка, карти ризиків, потоки процесів, ключові показники та аудиторські звіти; що дозволяє створити ефективну систему внутрішнього контролю.

4) Ефективний моніторинг дотримання та звітність: банківські організації повинні забезпечити наявність адекватних інформаційних систем управління, які надають керівництву своєчасні звіти про дотримання, такі як навчання, ефективна система подання скарг та сертифікації.

5) Тестування: слід провести незалежне тестування для перевірки того, що заходи щодо зниження ризиків здійснюються та функціонують належним чином у всій організації.

Отже, ефективна система своєчасного контролю за дотриманням усіх правил та рекомендацій щодо прозорості управління ризиками банків дозволить підвищити рівень стабільності як окремого банку, так і банківської системи в цілому. Це дозволить привернути увагу інвесторів та зміцнити довіру споживачів фінансових послуг до банківських установ.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Результати проведеного дослідження різних аспектів прозорості управління ризиками банків та шляхів підвищення її рівня дозволили виявити основні принципи, на яких має базуватися прозорість управління ризиками банків.

1. Доведено, що прозорість управління ризиками банків - це найважливіша складова в розвитку економіки і суспільства в цілому. Її метою є підвищення конкурентоспроможності українських банків, зниження рівня корупції, створення позитивного інвестиційного клімату.

Вивчивши різні аспекти формування відкритої інформаційної бази, можна виявити основні рівні, які беруть безпосередню участь в процесі формування та оцінки рівня прозорості фінансової звітності а, в кінцевому підсумку, всього ланцюга прозорості, під якої пропонується розуміти таку закономірність: прозора фінансова звітність – прозорий інформаційний економічний простір – прозора економіка.

2. Результатом проведеного дослідження існуючих на сьогоднішній день тенденцій підвищення прозорості банків, є встановлені пріоритетні напрямки підвищення рівня прозорості управління ризиками банків, до яких можна віднести:

- значне поліпшення якості та кількості послуг, звітних даних; адаптовані норми і правила складання фінансової звітності відповідно до вимог прозорості (переорієнтовані процеси, що виникають при створенні стандартів, концептуальних основ, змісту і форми фінансової звітності на прозорість;

- конвертування положень стандартів фінансової звітності з вимогою відкритості; здійснення подальшої прозоризації правил надання у фінансовій звітності об'єктів і операцій); остаточне формування процесів прозоризації фінансової звітності банків;

- процеси адаптації стандартів (положень) складання фінансової звітності до вимог і норм транспарентності, а також конкретні рекомендації щодо подальшої транспарентизації фінансової звітності у банках.

3. За даними досліджуваного банку, можемо зробити висновок, що наглядовою Радою та Правлінням АТ «ПУМБ» особлива увага приділяється розвитку діяльності з управління ризиками та їх мінімізації за допомогою визначення підходів до оцінки їх кількісних параметрів і вироблення методів управління ризиками, а також впровадження практичних заходів щодо утримання ризику на рівні, що не загрозовому інтересам кредиторів і вкладників, стійкості банку в цілому.

Основна стратегічна мета управління ризиками банків – розвиток кількісної оцінки ризику з метою більш ефективного управління ризиками конкретних банківських операцій, а також контроль рівня загального ризику АТ «ПУМБ» для зменшення його негативного впливу на інвестований акціонерами капітал.

4. Результати проведеного дослідження виявили, що у даних банках недостатньо уваги приділено проблемам розкриття інформації, однак можемо зауважити, що забезпечення доступності фінансової звітності для всіх видів користувачів знаходиться на високому рівні завдяки інформативним офіційним сайтам цих банківських установ.

Вітчизняним банкам необхідно працювати над вдосконаленням розкриття і подання інформації про ризики та управління ними у своїй фінансовій звітності. Адже це один з важливих кроків на шляху відновлення довіри інвесторів до банківської системи України.

5. Запропонований у роботі метод оцінки рівня транспарентності управління ризиками банку по системі К.А. Бузько дозволить АТ «ПУМБ» та іншим вітчизняним банкам приймати найбільш ефективні рішення в проблемі підвищення рівня розкриття інформації в умовах конкурентної протидії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мельник К.К. Транспарентність як необхідна умова забезпечення ефективності системи комунікацій центрального банку. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. 2010. Випуск 29. С. 23-29.
2. Моисеев С.Р. Транспарентность банков и рыночная дисциплина. Поиск эффективных решений .Банковское дело. 2011. № 1. С. 30-36
3. Шкодіна І. В., Оніщенко І. О. Підвищення транспарентності банківської діяльності як пріоритетний напрямок реформування банківської системи України. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2016. Вип. 2. С. 4-13.
4. Плачинда В. В. Комунікаційна політика через призму напрямів транспарентності центрального банку. Економіка та держава. 2014. № 4. С. 43-47.
5. Організаційна трансформація НБУ: основні напрями реформ. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення 10.11.2021)
6. Сомик А. А. Базові транспарентні документи грошово-кредитної політики: європейський досвід і перспективи впровадження в Україні. А. Сомик. Вісник Національного банку України. 2010. С.3-9.
7. Фінансова звітність ПУМБ. URL: <https://about.pumb.ua/finance> (дата звернення 14.11.2021)
8. Примостка Л.О., Краснова І.В., Лавренюк В.В. та ін. Управління банківськими ризиками: підручник. Київ: КНЕУ, 2018. 535 с.
9. Романчукевич В. В., Лиманська О. О. Транспарентність центрального банку та оцінка його комунікацій із питань монетарної політики. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. 2018. Вип. 1. С. 68-76.

10. Ефимова О.В., Мельник М.В. Анализ финансовой отчетности: учеб. Пособие. 2010. 508с.
11. Гетьман В.Г. О международной гармонизации порядка раскрытия информации по вопросам корпоративного управления. Международный бухгалтерский учет. 2014. № 17. С. 13-18.
12. Герасименко Р. А., Герасименко В. В., Самофалова В. О. Методика визначення рівня транспарентності в оцінюванні фінансової стійкості банку за умов асиметрії інформації. Финансы, учет, банки. 2016. Вып. 1. С. 69-76.
13. Організаційна трансформація НБУ: основні напрями реформи. Національний банк України. URL: <http://bank.gov.ua> (дата звернення 15.11.2021)
14. Закутня А. О. Транспарентність та комунікації центрального банку при реалізації монетарної політики. Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка. 2014. Т. 19, Вып. 5-6. С. 107-110.
15. Гетьман В.Г. О концептуальной основе международных стандартов финансовой отчетности. Все для бухгалтера. 2010. № 5. С. 7-11.
16. Гунин Д.И. Транспарентность и тайна информации: теоретико-правовой аспект : дис. канд. юрид. наук : 12.00.01. Екатеринбург, 2015. 138 с.
17. Стеценко Б. С. Транспарентність як ключовий фактор розвитку інституційної фінансової інфраструктури в Україні. Бізнес-навігатор. 2017. Вып. 4-2. С. 129-133
18. Івасів І. Б. Універсальний банкінг: ризики та переваги. «Вчені записки»: Наук. зб. Відп. ред. А. Ф. Павленко. К.: КНЕУ, 2003. С. 100-105.
19. Бусько К. А. Банківська діяльність: взаємозв'язок асиметрії та транспарентності інформації. Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. 2015. № 5. С. 82–94.
20. Новодворский В.Д.. Бухгалтерская (финансовая) отчетность: учебник . Издательство «Омега-Л», 2015. 608 с.

21. Гетьман В.Г. О концептуальной основе международных стандартов финансовой отчетности. Международный бухгалтерский учет. 2016. № 12. С. 25-26.
22. Бахрушина М.А., Мельникова Л.А., Пласкова Н.С. Международные стандарты финансовой отчетности . 2010. 568 с.
23. Dincer N. Central Bank Transparency: Where, Why, and with What Effects. URL: <http://www.nber.org/papers/w13003.pdf> (дата звернення 22.10.21)
24. Бусько К. А. Модель взаємозв'язку транспарентності та ризиків діяльності банків. Економічний простір. 2017. № 123. С. 107-118.
25. Мошкович Б.Е. Призрачная прозрачность или управляемая стоимость бизнеса. Управление компанией. 2014. № 12. С.69-72.
26. Рожнова О.В., Игумнов В.М. Формирование транспарентной финансовой отчетности предприятия: монографія. 2015. 132 с.
27. Комунікаційна політика Національного банку України щодо збирання та поширення статистичної інформації та публікацій (рекомендації). URL: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document> (дата звернення 17.10.2021)
28. Botosan C. Evidence that Greater Disclosure Lowers the Cost of Equity Capital. Journal of Applied Corporate Finance. 2000. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1745-6622.2000.tb00019.x> (дата звернення 23.10.2021)
29. Кодекс належної практики по забезпеченню прозорості у грошово-кредитної і фінансової політики. Міжнародний валютний фонд. URL:http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_950(дата звернення 11.10.2021)
30. Івасів І. Б. Транспарентність банківської діяльності. Фінанси, облік та аудит: Зб. наук. праць. Вип. 5. КНЕУ. 2005. С. 77—86.
31. МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації». URL: <http://www.minfin.gov.ua>
32. Інструкція про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України, затверджена постановою Правління НБУ від 24.10.2011 р. № 373. URL <http://zakon.rada.gov.ua>(дата звернення 23.10.2021)

33. Постанова НБУ № 540 від 18.08. 2015 р. «Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 24.10. 2011 р. № 373». URL <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 23.10.2021)
34. Бусько К. А. Методичні підходи до оцінки прозорості банків. Актуальні проблеми секторальної економіки. 2016. № 1(23). С. 88-98
35. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо порядку складання приміток до фінансової звітності банків України. Національний банк України. Постанова від 29 грудня 2015р. № 965
36. Фінансова звітність Приватбанк. URL: <https://privatbank.ua>. (дата звернення 12.10.2021)
37. Фінансова звітність Ощадбанк. URL: <https://www.oschadbank.ua/ua> (дата звернення 12.10.2021)
38. Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems – revised version June 2011. URL:<https://www.big.org/publ/bcbs189.pdf>(дата звернення 14.10.2021)
39. Basel III: International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring, BCBS, Dec 2010 URL:<https://www.big.org/publ/bcbs165.pdf>(дата звернення 12.10.2021)
40. Anderson, D. J., & Eubanks, G. Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission: Leveraging COSO across the three lines of defense. Retrieved September 23, 2019 URL:<https://www.heritageadvisorsllc.com/wp-content/uploads/2016/06/COSO.pdf>(дата звернення 27.10.2021)
41. Garciano, L., & Lastra, R. Centre for economic performance: Towards a new architecture for financial stability. Retrieved September 23, 2019 URL:<http://cep.lse.ac.uk/pubs/download/dp0990.pdf>(дата звернення 21.10.2021)
42. Liikanen, E. Final Report, Brussels: High-level Expert Group on reforming the structure of the EU banking sector. Retrieved September 23, 2019 URL:<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.348.5669&rep=rep1&type=pdf> (дата звернення 10.11.2021)

43. Arwinge, O., & Olve, N.-G. (2017). Three lines of defense for organizing risk management. In A.-K. Stockenstrand & F. Nilsson (Eds.), *Bank regulation: Effects on strategy, financial accounting and management control* (pp. 284–309). New York: Routledge. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10997-020-09550-w> (дата звернення 11.10.2021)
44. EBA. (2011). European Banking Authority: Guidelines on internal governance. Retrieved September 23, 2019. URL: [https://www.eba.europa.eu/documents/10180/103861/EBA-BS-2011-116-final-EBA-Guidelines-on-Internal-Governance-\(2\)_1.pdf](https://www.eba.europa.eu/documents/10180/103861/EBA-BS-2011-116-final-EBA-Guidelines-on-Internal-Governance-(2)_1.pdf) (дата звернення 11.10.2021)
45. COSO. (2013). The Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission: Integrated Framework on Internal Control. Retrieved September 23, 2019, URL: <https://www.coso.org/Pages/ic.aspx> (дата звернення 10.10.2021)
46. BIS. (2011). Basel committee on banking supervision: Principles for the Sound Management of Operational Risk. Retrieved September 26, 2019, URL: <https://www.bis.org/publ/bcbs195.htm> (дата звернення 27.11.2021)
47. BIS. (2015). Basel Committee on Banking Supervision: Guidelines Corporate governance principles for banks. Accessed 19 September 2019. URL: <https://www.bis.org/bcbs/publ/d328.pdf> (дата звернення 15.11.2021)
48. Huytinen A., Takalo T. (2004) “Preventing Systemic Crises through Bank Transparency” Economic notes by Banca Monte dei Paschi di Siena SpA, Vol 33, No 2-2004, pp.257-273. — URL: http://www.elisanet.fi/takalo/research/papers/Takalo_Huytinen_Economic_Notes.pdf (дата звернення 19.11.2021)
49. Khagram S., Fung A., Paolo de Renzio (2013) “ The Political Economy of Transparency, Participation, and Accountability”. Brookings Institution Press. p.264. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=Kg67GldL-UC&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false> (дата звернення 18.11.2021)

50. Boot A. W. A., Thakor A.V. (2001) “The Many Faces of Information Disclosure”, *The Review of Financial Studies*, Vol. 14, No. 4, pp. 1021-1057. — URL:<https://www.arnoudboot.nl/6/publications.html>(дата звернення 28.11.2021)
51. Homölle S. (2003) “Risk Reporting and Bank Runs”, Institut für Kreditwesen, Discussion paper 03-02. — URL:https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1545287(дата звернення 20.11.2021)
52. Буряк А. В., Вяхірева К. О. Транспарентність банків як інструмент відновлення довіри до фінансового сектору країни. Проблеми і перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України: збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції (23/11/2017 р.). Суми. 2017. С. 208-21
53. Chen Y., Hasan I. (2006) “The Transparency of the Banking System and the Efficiency of Information-based Bank Runs”, *Journal of Financial Intermediation*, Vol. 15, pp. 307-331. — Режим доступу: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1042957306000052>(дата звернення 26.11.2021)
54. ЗУ «Про авторське право і суміжні права» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>(дата звернення 25.10.2021)
55. Admati A.R., Pfleiderer P. (2000) “Forcing Firms to Talk: Financial Disclosure Regulation and Externalities”, *The Review of Financial Studies*, Vol.13, No 3, pp. 479-519. — Режим доступу: <https://academic.oup.com/rfs/article-abstract/13/3/479/1575695?redirectedFrom=fulltext>(дата звернення 10.11.2021)

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

Методики розрахунку інтегрального індексу прозорості банків*

Назва методики розрахунку індексу прозорості діяльності банку	Переваги	Недоліки
Оцінка прозорості діяльності центральних банків		
Методика розрахунку індексу прозорості центрального банку Ейффінгера-Герааца (EijffingerGeraats transparency index) [8]	Простота розрахунку індексу, адаптація індексу до загальних теоретичних підходів до визначення видів прозорості центрального банку, універсальність розрахунку індексу – можливість проведення розрахунку для центрального банку будь-якої країни	Однобічність в оцінці рівня прозорості центрального банку з врахуванням виключно факту розкриття інформації про діяльність в сфері грошовокредитної політики, недостатня деталізація критеріїв для кожного виду прозорості, недосконалість методики з точки зору виставлення балів (приймається до уваги лише факт наявності інформації і не враховується її повнота)
Методика розрахунку індексу прозорості фінансової стабільності центрального банку, розробленого на базі Інституту економічних досліджень Карлова Університету в Празі (автори Роман Горват та Дан Васко) – Financial Stability Transparency Index [9]	Враховання не тільки факту розкриття інформації, але й її повноти та якості при виставленні балів за кожним критерієм, проведення комплексного аналізу за трьома напрямками – якість інформації, періодичність та своєчасність її публікації та організаційне забезпечення й підтримка процесу розкриття даних	Не є універсальною методикою з точки зору комплексної оцінки прозорості діяльності центрального банку та можливості застосування для оцінки прозорості діяльності центральних банків певних країн – потребує модифікації відповідно до специфіки законодавства, що регулює діяльність центрального банку на рівні кожної країни
Оцінка прозорості діяльності банків та їх ризиків		
Методика розрахунку зведеного індексу прозорості Найера (Банк Англії) [10]	Є простою в застосуванні та потребує аналізу виключно офіційної фінансової звітності банків, може бути застосована для банків практично всіх країн, оскільки оцінюється розкриття інформації за основними активними та пасивними статтями	Є однобічною з точки зору аналізу, оскільки він проводиться на базі єдиного інформаційного джерела – банківського балансу і не передбачає оцінку рівня розкриття інформації в інших джерелах, неповнота охоплення ризиків - не проводиться оцінка прозорості операційного ризику та ризику сек'юритизованих активів
Методика розрахунку зведеного індексу прозорості Світового банку (автор Рокко Хуанг) [10]	Високий рівень деталізації завдяки введенню додаткових критеріїв оцінки, що найбільш повно враховують вимоги Базельського комітету в сфері забезпечення прозорості	Недосконалість методики з точки зору відсутності чітких вказівок і пояснень щодо порядку врахування додаткових критеріїв при розрахунку індексу прозорості

	банків	банків, неможливість застосування для банків всіх країн, оскільки на рівні місцевого законодавства не було повністю адаптовано національні норми прозорості банків відповідно до рекомендацій Базельського комітету
Методика оцінки банків на основі опитувань, що проводяться на рівні Світового банку (запропонована М.В. Семеновою) [7]	Простота застосування, відсутність необхідності в обробці великого блоку інформації, може бути використана в якості додаткової до основних методик	Загальний характер оцінки рівня прозорості банків, що заснований виключно на експертній думці без належного наукового та методичного обґрунтування, неможливість самостійного використання для оцінки рівня прозорості банків
Методика оцінки банків рейтинговим агентством Standard&Poor's (індекс інформаційної прозорості) [11]	Є максимально деталізованою з точки зору охоплення критеріїв, за якими аналізується розкриття інформації банками, передбачає оцінку на базі кількох інформаційних джерел, що враховується під час виставлення кінцевого балу за кожним критерієм, врахування корисності інформації з точки зору міжнародного інвестора та факту розкриття даних на кількох мовах	Непрозорість методики з точки зору бальної оцінки та вагових коефіцієнтів для кожного критерію, комерційний характер оцінки, неможливість проведення оцінки суб'єктом ринку самостійно, недостатність врахування специфіки національного законодавства, що регулює питання прозорості банків, не є достатньою для оцінки прозорості банків, оскільки розкриття інформації про практику управління ризиками охоплює лише декілька критеріїв без достатньої їх деталізації
Методика оцінки банків рейтингового агентства «Кредитрейтинг» спільно з Агентством фінансових ініціатив та рейтингового агентства «UCRA – Українське кредитно-рейтингове агентство» (індекс інформаційної прозорості) [12, 13]	Адаптація до місцевого законодавства з точки зору критеріїв та інформаційних джерел оцінки прозорості банків, врахування додаткових критеріїв для врегулювання спірних питань при ранжуванні банків за рівнем прозорості	Непрозорість методики з точки зору бальної оцінки та вагових коефіцієнтів для кожного критерію, комерційний характер оцінки, неможливість проведення оцінки суб'єктом ринку самостійно, не є достатньою для оцінки прозорості банків, оскільки розкриття інформації про практику управління ризиками охоплює лише декілька критеріїв без достатньої їх деталізації

*Розроблено автором за джерелами [8,9,10,11,12,13]

Додаток Б

Таблиця Б.1

**Складаві, які використовуються для визначення інтегрального індексу
транспарентності управління ризиками банку***

Назва складових інтегрального індексу	Характеристика	Вага індексу	Експертна оцінка (від 1 до 10)
Індивідуальний індекс транспарентності кредитного ризику	Рівень розкриття інформації про структуру кредитного портфеля та політику банку щодо управління кредитним ризиком, в тому числі методів його зниження, для оцінки ефективності кредитної політики банку та проведення оцінки якості кредитного портфеля й попередження її зниження	0,15	-
Індивідуальний індекс транспарентності валютного ризику	Рівень розкриття інформації про політику в сфері управління валютним ризиком, в тому числі чутливість банку до значних коливань валютного курсу та засоби його хеджування, для оцінки залежності банку від зміни кон'юнктури національного й міжнародного валютного ринків	0,15	-
Індивідуальний індекс транспарентності процентного ризику	Рівень розкриття інформації про політику банку в сфері управління процентним ризиком та чутливість банку до змін процентних ставок за процентними активами й зобов'язаннями й рівень чистого розриву між ними для оцінки залежності банку від значних коливань ринкових ставок та ставок, що використовуються як базові при коригування плаваючих ставок за відповідними інструментами	0,15	-
Індивідуальний індекс транспарентності ринкового ризику	Рівень розкриття інформації про політику банку в сфері управління ринковим ризиком та вплив на капітал й прибуток/збиток банку цін на інструменти фондового й товарного ринків, що обліковуються в портфелі банку, для оцінки його залежності від значних коливань кон'юнктури відповідних ринків	0,10	-
Індивідуальний індекс транспарентності ризику ліквідності	Рівень розкриття інформації про політику банку в сфері управління ризиком ліквідності й наявність суттєвого розриву між відповідними статтями фінансових активів та зобов'язань для оцінки здатності банку виконувати свої зобов'язання своєчасно та в повному обсязі	0,15	-

Індивідуальний індекс транспарентності географічного ризику	Розкриття інформації про географічну концентрацію фінансових активів та зобов'язань для оцінки залежності банку від несприятливих коливань кон'юнктури окремих регіонів	0,05	-
Індивідуальний індекс транспарентності операційного ризику	Розкриття інформації про політику управління операційним ризиком, в тому числі методів його оцінки й зниження для аналізу наявності в банку ефективної системи захисту від зловживань в сфері корпоративного управління, внутрішнього контролю та інформаційних технологій	0,05	-
Індивідуальний індекс транспарентності капіталу	Розкриття інформації про рівень та структуру капіталу для оцінки достатності капітальної бази банку та наявності резервів для покриття ризиків в разі непередбачених коливань кон'юнктури фінансових й товарних ринків	0,15	-
Індивідуальний індекс транспарентності компенсаційної політики	Розкриття інформації про політику винагород для встановлення факту наявності залежності між сумою винагород, що виплачуються керівництву та ризик-менеджерам, рівню ризиків та ефективності діяльності банку	0,05	-

*Розроблено автором за джерелом [34]